

משקעי מונדיאל 2010

ב-11 ביולי 2010 נדמו תרועות הוובזילות ושאגותיו של אינשטיין, השדך הנלהב. המסך ירד בדרום אפריקה על הגדולה בהצגות הכדורגל של שנת 2010. זו הייתה הצגה שהותירה את הגרמנים וההולנדים מאוכזבים, והניפה את שחקני ספרד למרומי הכדורגל העולמי הקרוי בקיצור בספרדית **mundial** ובצרפתית **mondial** (עולמי).

במסעות הרפתקניים - הוא מילה בלשון אַפְרִיקָנָס של דרום אפריקה. המילה trek סימלה את מסע החדירה של ההולנדים מהעיר קייפטאון אל תוך היבשת של דרום אפריקה, והמתיישבים נקראו טרקרים. טְרַק הוא אפוא מסע ברגל או מסע ברכב, המתנהל באטיות ותוך גיעה רבת תלאות.

ונסיים במילה קוֹמַנְדוֹ, שהוראתה - חיל פשיטה, יחידה המאומנת להתקפות פתע בשטח האויב. לראשונה כונו בשם זה יחידות של בּוֹרְגִים שפעלו מאחורי קווי הבריטים במלחמת דרום אפריקה (1899-1902). גם השם קוֹמַנְדוֹ הגיע אלינו מלשון אַפְרִיקָנָס.

בלשון אַפְרִיקָנָס kommando פירושו פשיטה, התנפלות; המילה kommando צמחה מן המילה ההולנדית commando - חיל תחת פיקודו של kommander - מפקד; והמילה ההולנדית הושאלה, כנראה, מהפּוֹרְטוּגָלִית - commando. בלשון הפּוֹרְטוּגָלִית: commandar פירושו לַפְקֵד, לצוות.

המילה הפּוֹרְטוּגָלִית commando מוצאה בלשון הלטינית. היא נוצרה משם הפועל הלטיני commandare, בתרגום מילולי: להפקיד בידיו של מישוה; המילה הרומית עצמה מורכבת משני יסודות: com - יחד

ב-1791 עברה המילה קוֹמַנְדוֹ מלשון אַפְרִיקָנָס לאנגלית. מאנגלית הגיעה ללשונות אירופיות אחרות, וכמובן גם לעברית. באנגלית מצויה גם המילה commander שמקורה ב-kommanderen, אשר ב"הולנדית" של דרום אפריקה משמעה היה: לגייס בכוח חיילים לשירות צבאי, או להחרים רכוש לטובת הצבא.

במלחמת העולם השנייה הוקמו יחידות קוֹמַנְדוֹ בצבאות שונים, יחידות אלו אומנו והתארגנו לפשיטות קצרות, שנועדו להכות ולהסתלק מיד. על יחידה ראשונה כזאת, שהוקמה ב-1940, דיווח וִינְסְטוֹן צ'רְצִיל בספרו על מלחמת העולם השנייה.

אך דומה שיותר מכול קושרה דרום אפריקה למושג ההיסטורי אפרטהייד, מושג שמציין אפליה והפרדה גזעית, שהיו נהוגות בדרום אפריקה בין תושבים לבנים ממוצא אירופי לבין תושבים ממוצא אפריקני ואסייני; זהו גם כינוי למדיניות הפרדה כזאת. מוצא המילה בלשון אפריקנס - apartheid. למעשה מוצא המילה בהולנדית - apart, להפריד, והסיומת heid מקבילה לסיומת hood ומציינת שם עצם מופשט. עמיתי חד-הלשון יעקב פרוינד קרא לאפרטהייד blackout.

לשון אַפְרִיקָנָס היא שפה שנגזרה מן הלשון שהביאו עמם המתיישבים האירופים, בעיקר ההולנדים, כאשר הגיעו לדרום אפריקה במאה ה-17. לשון זו מסווגת כלשון מערב גרמנית. היא נגזרה מן ההולנדית ומדוברת בפי יותר משישה מיליון דוברים (רובם - כחמישה מיליון, בדרום אפריקה, והשאר בנְמִיָּבְיָה, זִמְבָּבְוָה וּמְקָאוּוֹ). לעתים קרויה הלשון Cap Dutch. עתה מראה הלשון על הבדלים רבים לעומת שפת המוצא האירופית - הולנדית, בעיקר בגלל מגעה ההדוק עם הלשונות האפריקניות שלתוכן חדרה. אַפְרִיקָנָס היא כעת הלשון הראשונה של כ-60 אחוז מן הלבנים וכ-90 אחוז מן הצבעונים (גזע האוכלוסייה המעורבת). משנת 1925 היא הפכה לשפה הרשמית של דרום אפריקה, לצד האנגלית, ויש אפילו ספרות אַפְרִיקָנָס שמתפתחת. לשון אַפְרִיקָנָס נכתבת באותיות האלפבית הלטיני.

מלשון אַפְרִיקָנָס חדרו למילוני כל העולם שני מושגים חשובים: טְרַק וקוֹמַנְדוֹ. המילה טְרַק (trek) מציינת בימינו מסע רגלי ארוך במסגרת של טיול. זהו מסע המחייב מאמץ פיזי קשה ויכולת "למשוך" עד סופו. המילה track רווחת הרבה בלשון האנגלית, וראשיתה כבר מן המאה ה-16, במשמעות של מסלול, נתיב או שביל של נסיעה או מסע; מכאן גם ערוץ בסרט מגנטי, בסרט צילום או בתקליט מגנטי. אך מקורה של המילה טְרַק, הרווחת בעיקר בקרב צעירים היוצאים לתור את העולם

בזיכרון של כולנו נותרה הוובזִילָה מחרישת האוזניים, שקולותיה נשמעו ביותר ממיליארד בתי אב ברחבי העולם. וּבוּזִילָה - כלי נשיפה דרום אפריקני עשוי פלסטיק, שאורכו 65 ס"מ. המילה התפרסמה ברחבי העולם בעקבות משחקי המונדיאל. עם פתיחת המשדרים, שבהם צפו מיליונים, נשמע לאורך כל המשחקים רעש מהריש אוזניים, של אלפי נושפים בוּבוּזִילוֹת. בעקבות כך זכתה המילה וּבוּזִילָה לחקר בלשני, שגילה כי המילה vuvuzela היא אונומטופאית ומשמעה בלשון זולו: להשמיע רעש של vuvu.

הוּבוּזִילָה הראשונה הוכנה מקרן קודו - אנטילופה אפריקנית מפוספסת. בימים עברו השתמשו בה כדי לכנס אנשים לאספה ולמפגש השבט. לפני כ-15 שנים החלו להפיק וּבוּזִילוֹת מפלסטיק. הוּבוּזִילָה ידועה גם בשם cepatata; זהו שם הרווח בלשון צ'אָנָה (tsvana). בגלל השימוש המרובה בה באצטדיוני הכדורגל יש המכנים אותה "קרן האצטדיון".

בברזיל התפרסם כלי נשיפה דומה בשם corneta. מברזיל הגיע גם לשאר ארצות דרום אמריקה. בסלנג העירוני הדרום אפריקני המילה vuvuzela מציינת גם "משוה שראוי להיצג", ואכן הוּבוּזִילָה הפכה לסמל הראווה של הכדורגל הדרום אפריקני, ויפה התבטא אחד מחובבי הכדורגל של ארץ זו בריאיון טלוויזיוני: "כשהחלו להשתמש בוּבוּזִילָה הייתה בדרום אפריקה אווירה של קדרות ואפרוריות, והכלי הזה הביא שינוי של שמחה ואפשר לפתע לחובבי ספורט בכל דרום אפריקה ללכת לאצטדיון ולעודד באמצעותו במשך כמה שעות את השחקנים הנערצים, תוך שהנשיפה משכיחה את דאגות היום בחברתם".

עד כאן הצד החיובי, אך מחקרים הראו כי חשיפת יתר לרעש הוּבוּזִילָה עלול לגרום לאבדן שמיעה בעקבות לחץ צליל צורמני-מונטוני של 120 דציבלים. הוּבוּזִילָה, התופים והשירה הם חלק בלתי נפרד מתרבות הכדורגל של דרום אפריקה.